

Благодичинія, поліція

Звідкіля родом Сумська поліція

Олексій ЛЕНСЬКИЙ

МІСЬКА поліція в Росії була затверджена на основі реформ місцевого правління 1775 р. і затвердженого 8 квітня 1782 р. «устава благодичини или полицейско-го». Згідно реформи 1775 р., у містах адміністративно-полицейське правління покладалося на комендантів, а де не було гарнізонів - на городничих. З 1782 р. городничі призначалися у всі повітові міста. У містах з гарнізонами вони грали роль помічників комендантів.

Точна дата відсутня

Точної дати утворення міської поліції в Сумах не встановлено, документи до 1805 р. відсутні, але є згадки Василя Івановича Ярославського. З його книжки ми дізнаємося, що в Харкові існувало військове училище, яке готувало городничих. Василь Іванович чекав своє місце городничого в Сумах. Одним з перших городничих в місті був

НА ВАРТІ ЗАКОНУ. Сумська поліція біля Павловського заводу

До компетенції городничого відносилася охорона поліцейського порядку, допомога військовій частині при розташуванні, фінансовим органам при збиранні недоїмок, нагляд за торгів-

ватися пожежні команди з брандмейстером. На поліцію покладалася великий круг невизначених справ: проводити огляд мертвих, займатися підкинутими дітьми, наглядати за трактирами, готеля-

Іван Федорович Богданович. Ось як про це писав Ярославський: «После мы поехали в Мерчик, где получили письмо от Богдановича (городничего в Сумах), что он представил меня в губернское правление к награждению следующим чином. По личной моей просьбе Н. Д. Драгомир, занимавший не только при прежних губернаторах, но и при тогдашнем важнейшими в губернии делами, настоял о предоставлении в герольдию и меня вместе с прочими. 31 декабря того же 1802 года я был произведен губернским секретарем. Иван Федорович вызвал меня для объявления этого чина и сказал: «подавай в отставку, ибо я уже увольняюсь от городской должности».

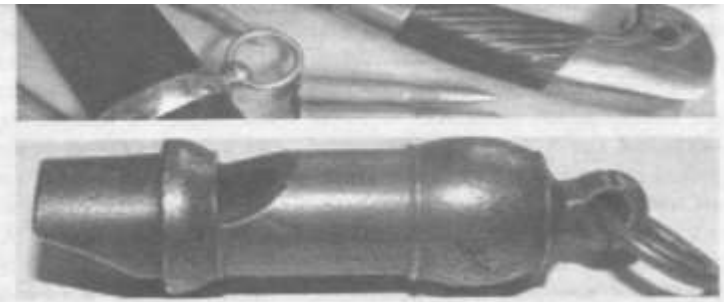
лю, пожежна охорона, міський благоустрій. В руках городничего находився суд по дрібним кримінальним і цивільним справам. Для ведення діловодства городничий мав канцелярію.

Місто Суми ділилося на дві частини. На чолі кожної частини стояв пристав. Поліцейські пристави введені на підставі закону від 3 червня 1837 р., згідно з яким місто і повіт ділилися на частини (стани). Центром частини був спеціальний поліцейський орган – канцелярія пристава, який звався по-різному: часть, поліцейський будинок. Поліцейська частина слідувала не тільки за охороною тиші і спокою в місті, але й боролася з пожежами.

В першій половині ХІХ ст. в Сумах стали створю-

ми. При поліцейській частині знаходилася і повивальна бабка. Частини були основними виконавчими закладами. Тут же за рішенням судів виконувалися покарання. Кожна частина мала особливе приміщення – холодню, яка служила місцем попереднього затримання арештованих.

Поліцейський нагляд в кожному кварталі вів квартальний наглядач. У 1842 р. в Сумах було два квартальних наглядачів. Квартальний наглядач сам розглядав дрібні правопорушення, спори і тут же виносив рішення про покарання. Квартальним підпорядковувалися рядові поліцейські і будочники. До складу Сумської міської поліції було включено два ратмана. Вони обира-

ІСТОРІЯ СВДЧИТЬ. Ось така зброя і свисток були у поліцейських раніше

лися від купецтва та міщан. В ДАСО є 83 архівні справи стосовно поліції.

Указом від 25 грудня 1862 р. проведена загальна реформа поліції в Росії. Очоловали поліцію поліцмейстери. При управлінні поліцмейстера існувала канцелярія. Очоловав канцелярію секретар і два сто-

лоначальника. До складу канцелярії входив скарбник-бухгалтер.

На основі зібраних матеріалів в кінці лютого виїде моя книжка про історію поліції м. Суми. На мій подив, в результаті моїх досліджень вийшла книжка не тільки про поліцію - відомості, що я знайшов, більше

Державна варта

стосувалися життя всього міста. Я тут побачив місто Суми 1805-1862 рр., яке довгий час нам лишалося невідомим. Цікавою виявилася інформація про Малоросійський кірасирський полк, що займав приміщення Сумського гусарського полку. Точний період перебування в місті кірасирського полку встановити не вдалося, але це був довгий період. Йому на зміну прийшов гусарський полк імені Максиміліана Лейхтенберського, а далі тут перебував Білоруський гусарський полк його Імператорської Величності Великого князя Михайла Миколайовича. Далі відомості про військові підрозділи в Сумах відсутні. У 1874 р. з Ізюма до Сум прибув Новгородський драгунський полк. Недовго в місті перебував і Пензенський полк. Я звертаюсь до тих краєзнавців, що полюбляють вишати за свої кошти пам'ятні таблички, щоб вони не забували написати на них і про ці військові підрозділи, щоб історія Сум була повною і всебічною. Загалом, історія перебування цих підрозділів в Сумах як українським, так і російським дослідни-

ПАСЕМО ЗАДНІХ. Набір в нову поліцію у Сумах здійснили пізніше всіх

коштовно по мікрорайону і збирати статистику по дітям, то сучасні чиновники мені не вірили, що цим займалася поліція. Сьогоднішня поліція-міліція не виконує навіть того, що вимагає від неї закон. Контроль виконавчої дисципліни був на найвищому рівні. Вимагався звіт про рух справ кожного місяця по всім справам.

Дуже цікавими виявилися списки будинків за пожежними дільницями. Це найперші списки містян, які вдалося знайти. Порівнюючи їх зі списками містян, що я видав в «Окладних книжках», можна прослідкувати

цукрових заводів, діяльність Козлова в Сумському повіті отримала найвищу оцінку в «Пам'ятній книжці Харківської губернії» за 1885 рік. Його методика оцінки підприємств була найкращою і була прийнята у всій Харківській губернії. Ще певний період окремі статистичні відомості Харківський губернський статистичний комітет збирав з допомогою поліції. В обов'язках поліції продовжував залишатися перепис населення, звіт за різні релігійні громади, допомога в боротьбі зі стихійними лихами, епідеміями, контроль санітарного стану і торгів-

Охорона громадського порядку в 1918 р.

У вступній частині книжки я наголошував на недоцільності назви поліція, і цьому моєму запереченню є історичне підтвердження. Я вам приведу декілька документів, як формувалися в місті підрозділи охорони порядку за часів гетьмана Скоропадського, бо ця тема нашими краєзнавцями залишена поза увагою.

Приказ Сумского уездного старосты

№73 от 2 сентября 1918 г.

Приказом Харьковского губернского старосты от 22 августа с. г. за № 5 украинский комендант полковник Косолапов назначен начальником Сумской городской Державной Варты, коему приказываю приступить к формированию управления и приема городских дел от начальника Уездной Варты. О приеме дел мне донести.

*Сумской уездный староста Гребенцов
Секретарь Скребянский*

Объявление

Непрекращающиеся грабежи и убийства требуют необходимости создать охрану города и уезда, что обявляает меня предложить землевладельцам, домовладельцам, заводчикам, фабрикантам, торговцам, квартиранимателям, представителям банков и прочим лицам имущего класса, как местных уроженцев, так и приехавших на жительство в город Сумы, собраться для избрания раскладочной комиссии по сбору необходимых для охраны средств, вследствие чего приглашаю всех этих лиц собраться в воскресенье 3 ноября сего года в 10 часов утра в Зале Общественного Собрания (Люкс). Неявившиеся не могут отказываться по какой-либо причине от обложения, устанавливаемого избранной раскладочной комиссией, решения которой безусловно поддержаны предоставленной мне властью. При входе в зал каждый должен обязательно расписаться, иначе допущен на собрание не будет.

В случае моего отъезда по делам службы, собрание поручаю открыть начальнику городской стражи полковнику Косолапову, а затем собрание выберет председателя из своей среды.

*Сумской уездный староста Гребенцов
Секретарь Андреев*

проявити себе так званім історикам за дипломом і невігласам по суті, які можуть критикувати і постійно в мене красти. Поліцейські справи містили відомості, де розгашовувалася міська дума, лікарня, підрозділи поліції. Ці справи дали можливість виявити прізвиська городових, приставів та інших поліцейських чинів. Давалися відомості про ярмарки і їх обороти, а то пишуть, що якийсь Аксаков дослідив Введенську ярмарку в Сумах. Хай Аксакови відпочивають - господарської статистики у звітах городничого повно. Родилось, померло, женилось, з'їло і вдавилось - це все в звітах поліції. Коли я наголошував, що від вчителів вимагають бігати без-

майновий стан.

В цій книжці використані архівні матеріали за 1805-1862 рр., а далі, щоб показати всебічно і об'єктивно роль поліції в житті міста Суми, матеріали відсутні, але відомо, що в наступні роки невластиві поліції функції будуть передані місцевим органам влади. Це в першу чергу стосується різної статистичної звітності. Сумський статистичний комітет був створений 22 квітня 1879 р. Через певний саботаж власників промислових підприємств і поміщиків він почав працювати тільки 1882 р. Організатором цих робіт був В.С. Козлов. Не дивлячись на той спротив, який чинила місцева влада під тиском власників

допомога фінансовим органам в збиранні податків, боротьба з пожежами. В кінці XIX ст. і на початку XX ст. активізується соціалізація суспільства, і поліція отримує додаткові адміністративні права, збільшуються її поліцейські функції. Цей період добре досліджений в моїх попередніх книжках, і повторювати його я не хочу. Ще за радянських часів було зроблено багато публікацій на загальновідомих архівних матеріалах про діяльність місцевої поліції в той час.

Як же називати?

Найбільш кризова для місцевої поліції ситуація склалася в 1914-1917 рр. Значні сили були забрані на війну. Значно зросла злочин-

ність за рахунок дезертирів і мародерів, які захопили зброю. Певні фрагменти про діяльність поліції в місті ми знаходимо в публікаціях місцевої преси того періоду. Зміна політичних влад в місті не тільки паралізувала роботу, але і повністю знищила поліцію.

Ця книжка актуальна сьогодні через спробу влади реанімувати поняття поліція.

Объявление Сумского уездного старосты

Вследствие непрекращающихся вооруженных грабежей, охрана г. Сумы и уезда будет усилена добровольческими дружинами. Желающим вступить в число инструкторов в означенные дружины, из числа военнообязанных офицеров и унтер-офицеров, предлагаю записаться в управлении уездного старосты до 18 ноября от 3 часов до 5 вечера. Из числа записавшихся будет выбрано то число инструкторов, которое будет установлено МВД и военными по соглашению. Условия службы можно узнать по записи.

Уездный староста Гребенщиков

У вас є чудова нагода порівняти діяльність тієї до-революційної і нової української. Відверто скажу, що саме слово поліція з філологічної точки зору для українських реалій зовсім не підходить. Подивіться на початок, як називалась поліція. Якщо влада хоче, щоб поліція займалася благочинними справами, то і назва мусить бути відповідною. ❧